

20-vuotistaiteilijajuhlan 3. konsertti Helsingin tuomiokirkossa 22.8.2004 klo 20

Dieterich Buxtehude (1637-1707)

Praeludium in g (BuxWV 148)

Ich ruf zu dir, Herr Jesu Christ (BuxWV 196)

Komm Heiliger Geist, Herre Gott (BuxWV 199)

In dulci Jubilo (BuxWV 197)

Passacaglia in d (BuxWV 161)

Wie schön leuchtet der Morgenstern (BuxWV 223)

Praeludium in fis (BuxWV 146)

* * *

Johann Sebastian Bach(1685-1750)

Praeludium in Es (BWV 552.1)

Kyrie, Gott Vater in Ewigkeit (BWV 669)

Christe, aller Welt Trost (BWV 670)

Kyrie, Gott heiliger Geist (BWV 671)

Fuga in Es (BWV 552.2)

Konserttiohjelmasta:

Tanskalais-saksalainen Dieterich Buxtehude (1637-1707) on saksalaisen kulttuurin johtavin säveltäjä Heinrich Schützin ja Johann Sebastian Bachin välillä. Buxtehuden urkupreludit olivat aikansa avantgarde-sävellyksiä, joita aikalaiset pitivät erittäin suuressa arvossa. Ne koostuvat vuorottelevista kontrapunktisista (fuugat, passacaglia yms.) ja vapaista improvisaation kaltaisista jaksoista. Huolimatta näennäisestä hajanaisuudesta, on preludien rakenne niin muodon kuin tematiikankin osalta hyvin kiinteä ja orgaaninen. Sävellysmuodon lähtökohtana onkin klassisen puheen muotorakenne johdantoineen, väitteineen, vastaväitteineen, argumentointineen ja lopetuksineen. Tässä konsertissa kuullaan Buxtehuden preludit g- ja fis –mollissa.

Luterilainen koraali oli Buxtehudelle voimakas innoituksen lähde. Pääosa hänen urkuutuotannostaan, 47 (säilynyttä) sävellystä perustuu koraaliteemalle. Nämä sävellykset jakautuvat urkukoraaleihin, koraalivariaatioihin ja koraalifantasioihin. Urkukoraalit, joista tässä konsertissa kuullaan kaksi (Ich Herr Jesu Christ, Komm Heiliger Geist, Herre Gott ja In dulci Jubilo), ovat pienimuotoisia helmiä, joissa koraalimelodia kuullaan koristeltuna sopraanoäänessä. Ich ruf zu dir ja hieman laajempi Wie schön leuchtet der Morgenstern ovat fantasiaita, joissa koraalimelodiaa käsitellään eri keinoin eri äänissä. Koraalin teksti on ollut tärkeä lähtökohta näille sävellyksille. Etenkin kointähden syttyminen täyteen kirkkauteensa saa mielestäni hienon ilmaisun Wie schön leuchtet –koraalissa.

Ciacona on toistuvalla, tavallisesti bassossa kuultavalle melodialle perustuva teos, jossa muut äänet kuvioivat melodian ylä- (tai ala)puolella. Oikeastaan tämän muotoinen sävellys kuullaan tässä konsertissa kahdesti; myös g-molli preludin viimeinen jakso on ciacona (tai passacaglia). Ciaconan affekti on usein, niin kuin tässäkin tapauksessa melankolisen suloinen.

Konsertissa kuultavat Johann Sebastian Bachin sävellykset ovat kokoelmasta Klavierbung III. Bach julkaisi Klavierübungin neljä osaa vuosien 1731 ja 1742 välillä. Otsikkoa Klavierübung (klaveeriharjoituksia) käytti ensimmäisen kerran sävellyskokoelmiensa nimenä v. 1689 ja v. 1691 Johann Kuhnau, joka oli Bachin edeltäjä Leipzigin tuomaskanttorin virassa. Bach sisällytti neljään Klavierübungin osaan suuren määrän erilaisia sävellyksiä kosketinsoittimille. I osa (1731) käsitti kuusi partitaa, tanssisarjaa cembalolle. II osa (1735) orkesterimusiikin lajiin kuuluvat Ranskalaisen alkusoiton ja Italialaisen konserton kaksisormioiselle cembalolle, III osa (1739) suuren määrän lähinnä koraaliteemoille perustuvia sävellyksiä uruille ja IV osa (1742) Goldberg-muunnelmat - aarian ja 30 siihen perustuvaa muunnelmaa kaksisormioiselle cembalolle. Sävellyksien tyylikirjo ulottuu ranskalaisesta italialaiseen ja saksalaiseen, antiikkityylistä uuteen galanttiin tyyliin ja pienistä miniatyyreistä äärimmäisen suurimuotoisiin teoksiin. Sävellykset sopivatkin monenlaisiin käyttötarkoituksiin Bachin aikana. Ne olivat omiaan niin pedagogisiin tarkoituksiin, jumalanpalvelusmusiikiksi, hovimusiikiksi kuin intiimiksi kotimusiikiksi. Tämä oli hyvin tärkeää, jotta kalliisti painetuille kokoelmille löytyisi riittävästi ostajia.

Klavierübung III julkaistiin Leipzigissa uskonpuhdistuksen 200-vuotispäivän kunniaksi 1739. Kokoelma ilmestyi painettuna Mikaelinpäivän messuun. Teosta kehystää suuri preludi ja fuuga Es-duurissa ja niiden välissä on 21 luterilaisiin koraaleihin perustuvaa sävellystä ja 4 duettoa.

Bachin musiikillista ilmaisua voi lähestyä ainakin seuraavilta kanteilta:

- retoriikan ja kuvio-opin kannalta. Barokin säveltäjät valitsivat teostensa sävellajin, rytmin, kuvioinnin ja harmonian siten, että ne ilmensivät haluttua affektia - tunteen ja mielen tilaa

- tekstin kannalta koraaleihin perustuvissa sävellyksissä. Bachin aikaiset Ziegler ja Agricola korostivat, että Bach piti erityistä huolta siitä, että musiikin sisältö olisi yhtäpitävä tekstisisällön kanssa.

- kuvio- ja numerosymboliikan kannalta. Ristimotiivi ja huokausmotiivi ovat kuviosymboleista tunnetuimpia. Antiikista peräisin olevasta numerosymboliikasta olkoon esimerkkeinä 3, 6 ja 9, jotka symboloivat pyhää kolminaisuutta. Kirjain A vastasi numerosymboliikassa ykköstä, B kakkosta, C kolmosta jne. Bach-luku oli näin ollen 14.

Muutamia huomioita konsertissa kuultavista teoksista:

Es-duuri Preludin ranskalaisen alkusoiton tyyliin kirjoitettu avaus pisteellisine rytmeineen viittaa kuninkuuteen. Es-duurin sävellajikarakteristiikka on pateettinen ja vakava (Mattheson 1713). Sävellajin 3 b-merkkiä ja preludin 3 musiikillista karakteria (teemaa) viittaavat kolminaisuuden eri persooniin.

Kyrie, Gott Vater in Ewigkeit (Kyrie -Isä Jumala lankaikkisuudessa) - Christe, aller Welt Trost (Kristus, maailman lohtu) - Kyrie, Gott heiliger Geist (Kyrie- Jumala Pyhä Henki) ovat kirjoitetut antiikkityyliin. Teemat esiintyvät myös käännettyissä muodoissaan. Bach kuitenkin rikkoo jatkuvasti kontrapunktin sääntöjä melodisen ja harmonisen affekti-ilmaisun tehostamiseksi.

Ensimmäisessä Kyrie-koraalissa koraalimelodia (cantus firmus) on ylä-äänessä Isän symbolina, Christe-koraalissa väliäänessä Pojan symbolina ja jälkimmäisessä Kyrie-koraalissa bassoäänessä Pyhän Hengen symbolina. Tämän koraalin lopun tuskan täyttämä kromatiikkaa huipentaa sävellyksen.

Konsertin päättävä fuuga Es-duurissa on kolmiosainen ja kolmiteemainen fuuga. Toiseen ja kolmanteen osaan liittyy myös ensimmäinen teema. Sen neljä ensimmäistä nuottia muodostavat ristikuvion. Teema on peräisin Ambrosiuksen Te Deum -hymnistä. Kuten preludissa, hyödyntää Bach fuugassa eri tyyliä: ensimmäistä osaa hallitsee stile antico, toinen osa on kirjoitettu barokin idiomiin ja kolmas jakso pitää sisällään galantteja piirteitä.

Olli Porthan